
KREM, 2024, 1(1003): 137–157
ISSN 1898-6447
e-ISSN 2545-3238
<https://doi.org/10.15678/KREM.2024.1003.0108>

Sposób poboru pozaodsetkowych kosztów kredytu a poziom wskaźnika RRSO

Method of Collecting Non-interest Loan Costs and APRC Levels

Magdalena Redo

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Instytut Nauk o Bezpieczeństwie, Katedra Bezpieczeństwa Międzynarodowego, ul. Batorego 39L, 87-100 Toruń, Polska, e-mail: redo@umk.pl, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1274-3181>

Artykuł udostępniany na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa 4.0 (CC BY 4.0); <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Sugerowane cytowanie: Redo, M. (2024). Sposób poboru pozaodsetkowych kosztów kredytu a poziom wskaźnika RRSO. *Krakow Review of Economics and Management / Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie*, 1(1003), 137–157. <https://doi.org/10.15678/KREM.2024.1003.0108>

ABSTRACT

Objective: To assess how the method of collecting non-interest loan costs (NILC) impacts the Annual Percentage Rate of Charge (APRC), and to analyse how the specific structure of its formula impacts the APRC level depending on the method used to collect the NILC.

Research Design & Methods: Inductive reasoning and discussion of the effects of using selected combinations of NILC collection method for the APRC value in the case of loans repaid in installments. A case study is presented.

Findings: Postponing NILC payment reduces the APRC, as a result of which a loan with a higher NILC amount (but spread over time) may have a lower APRC than one with lower costs, but be payable at the time of loan disbursement. The method of settling the commission is important for the APRC level – whether it reduces the amount of the loan disbursed (yielding a higher APRC, because the costs are related to a lower amount of debt) or increases the debt. So it may turn out that while two offers seem the same, one may differ in how it settles NILC, despite the lower APRC, and prove more expensive (it will have a higher NILC amount, in other words). Similarly, loans with identical costs in PLN may have different APRC levels. A small change

in the commission level may cause strong and varied changes in the APRC level – more or less than proportional to the change in the commission amount (depending on the length of the loan period), and be stronger or weaker (depending on the scale of NILC change).

Implications/Recommendations: The APRC does not allow debtors to make loan decisions correctly. This measure can only be used to compare the cost of loans granted on identical terms, i.e. for the same period of time, with the same frequency and with the same method of repayment of principal and interest installments and with the same method of collecting and settling NILC. In any other case, decisions made on the basis of the APRC may be wrong.

Contribution: The issue of APRC remains unexplored both in Poland and the EU, suggesting the research is innovative.

Article type: original article.

Keywords: loan, non-interest loan costs, cost of debt, APRC, interest on interest, simple interest, compound interest.

JEL Classification: C65, G21, G32, K22, K25.

1. Wprowadzenie

Rozumienie specyfiki działania formuły RRSO pozwala instytucjom kredytującym świadomie kształtować poziom RRSO w celu poprawy ich pozycji konkurencyjnej w niełatwych warunkach panujących obecnie na rynku kredytowym i skusić klientów niższym wskaźnikiem (Redo i Prewysz-Kwinto, 2023c). Wiedza ta może być wykorzystana przez nie w procesie optymalizacji nie tylko struktury pobieranych pozaodsetkowych kosztów kredytu (PKK), ale w ogóle struktury produktowej. Świadomość powyższego byłaby przydatna także, a może przede wszystkim, dla konsumentów – potrafiliby bronić się przed manipulacjami lepiej wyedukowanego świata finansów. Pomogłaby ona kredytobiorcom zrozumieć, że inny sposób poboru PKK, tj. inne ich rozłożenie w czasie oraz inny sposób rozliczania, zmienia wartość RRSO, a inny poziom PKK skutkuje nieproporcjonalnymi i zróżnicowanymi zmianami w wysokości RRSO, jak również, co szczególnie ważne, że niższa RRSO nie musi wcale oznaczać mniejszych PKK, czyli tańszego kredytu. Powinni oni wiedzieć, że sam wskaźnik RRSO nie może przesądzać o wyborze produktu kredytowego. Dlatego tak ważna jest edukacja finansowa społeczeństw od najmłodszych lat, a przynajmniej prowadzenie kampanii edukacyjnej w zakresie powszechnie nierozumianego wskaźnika RRSO ze strony podmiotów państwowych, których obowiązkiem jest m.in. dbanie o bezpieczeństwo finansowe obywateli i konsumentów oraz jego wzmacnianie. Zwłaszcza że brakuje naukowych opracowań oceniających poprawność formuły RRSO stosowanej w UE już od 1990 r. – wyjątkiem są analizy wykonane na zlecenie Komisji Europejskiej (European Commission, 2009, 2013, 2015).

Celem artykułu jest analiza i ocena wpływu sposobu poboru PKK na poziom RRSO oraz analiza skutków zastosowania specyficznej konstrukcji jej formuły, wpływających na poziom RRSO w zależności od sposobu poboru PKK.

2. Pozaodsetkowe koszty kredytu

Zgodnie z ustawą o kredycie konsumenckim pozaodsetkowe koszty kredytu to wszystkie koszty, które konsument ponosi w związku z umową o kredyt konsumencki, z wyłączeniem odsetek (art. 5 pkt 6a Ustawy z dnia 12 maja 2011 r. o kredycie konsumenckim, tekst ujednolicony na podstawie tekstu jedn. Dz.U. 2022 poz. 246, 2339, dalej: uokk). W ustawie zaliczono do nich opłaty, prowizje, marże, podatki oraz koszty usług dodatkowych, niezbędnych do uzyskania takiego kredytu (art. 5 pkt 6 uokk). Regulacje prawne nie precyzują jednak, czym prowizja różni się od opłaty czy ewentualnych innych kosztów. Dlatego pojęcia te są w praktyce stosowane zamiennie i patrząc na oferty instytucji kredytujących, trudno dokonać rozgraniczenia między nimi – zarówno pod względem liczby płatności (jednorazowa albo cykliczna, np. comiesięczna), jak i sposobu ich naliczania. Prowizje to zazwyczaj płatności jednorazowe pobierane z góry w momencie wykonania jakiejś czynności na rzecz kredytobiorcy, podczas gdy opłaty mają charakter płatności jednorazowych i cyklicznych, jednak nie jest to regułą. Nierzadko ta sama płatność w jednej instytucji określana jest mianem prowizji, a w innej – opłaty. Do najczęściej spotykanych prowizji i opłat pobieranych w procesie kredytowania można zaliczyć te pobierane za (Szymański, 2022):

- udzielenie kredytu,
- rozpatrzenie wniosku kredytowego,
- uruchomienie kredytu,
- późniejszą obsługę kredytu,
- zmianę warunków kredytowania, np. za wydłużenie okresu kredytowania,
- wcześniejszą spłatę kredytu,
- podwyższenie kwoty otrzymanego kredytu,
- udzielenie karencji,
- przewalutowanie kredytu,
- zmianę parametrów kredytu,
- sporządzenie aneksu do umowy,
- różne czynności związane z obsługą kredytów odnawialnych, np. przedłużenie umowy kredytowej oraz zwiększenie limitu kredytowego,
- czynności upominawcze,
- czynności windykacyjne.

Słuszny wydaje się pogląd, że opłata to ekwiwalent kosztów poniesionych przez bank w związku z pojedynczą czynnością składającą się na całą usługę kredytową (Krzyżkiewicz, 2001, s. 329–330). Często jest to czynność dodatkowa,

tj. taka, z której nie wszyscy korzystają (np. opłata za wcześniejszą spłatę kredytu) albo która jest nową czynnością, dotychczas nieoferowaną przez instytucję. Stąd są one wyodrębnione i osobno wycenione. Prowizja z kolei wydaje się ujmować głównie „czysty zarobek” instytucji na udzielanym kredycie. Składa się jednak na nią również proporcjonalny ekwiwalent wszystkich pozostałych kosztów funkcjonowania instytucji kredytującej – poza tymi osobno wycenionymi (Dobosiewicz, 2011, s. 210–212).

3. Maksymalne pozaodsetkowe koszty kredytu

W celu ograniczenia nieuczciwych praktyk kredytodawców wprowadzone zostały tzw. przepisy antylichwiarskie, mające zapobiegać pożyczaniu pieniędzy zbyt drogo. W polskim prawie obowiązują obecnie dwa kluczowe rozwiązania w tym zakresie:

1) maksymalny limit nominalnego oprocentowania kredytów¹ określony w Kodeksie cywilnym (wynoszący dwukrotność odsetek ustawowych, wyznaczanych jako suma obowiązującej stopy referencyjnej NBP plus 3,5 punktu procentowego; art. 359, § 2 oraz § 2¹ Kodeksu cywilnego),

2) maksymalny limit pozaodsetkowych kosztów kredytu zawarty w ustawie o kredycie konsumenckim (art. 36a uokk).

Należy podkreślić, że od 18 grudnia 2022 r. obowiązują w Polsce nowe obniżone limity kosztów pozaodsetkowych, wprowadzone przepisami ustawy w celu przeciwdziałania lichwie (art. 7 ust. 4 Ustawy z dnia 6 października 2022 r. o zmianie ustaw w celu przeciwdziałania lichwie, Dz.U. 2022 poz. 2339 – dalej: ustawa antylichwiarska). Maksymalny limit pozaodsetkowych kosztów kredytu wynosi obecnie 45% (art. 36a ust. 2 uokk) całkowitej kwoty kredytu. Taki poziom limitu PKK dotyczy jednak kredytów udzielanych na okres dłuższy niż 3,5 roku. W przypadku krótszych kredytów (pożyczek) maksymalny limit jest niższy i zależy od długości okresu kredytowania, a jego poziom wyznacza się za pomocą jednej z dwóch relacji określonych w uokk (art. 36a ust. 1 uokk):

1) dla kredytów (pożyczek) udzielanych na okres 30 dni lub dłuższy:

$$MPKK = (K \cdot 10\%) + \left(K \cdot \frac{n}{R} \cdot 10\% \right),$$

2) dla kredytów udzielanych na okres poniżej 30 dni:

$$MPKK = K \cdot 5\%,$$

¹ Odsetki ustawowe wynoszą obecnie w Polsce 13,5% rocznie (stopa referencyjna NBP to 6,75%), czyli maksymalne nominalne oprocentowanie kredytów i pożyczek wynosi obecnie 17% w skali roku (marzec 2023).

gdzie:

$MPKK$ – maksymalne pozaodsetkowe koszty kredytu i pożyczki,

K – całkowita kwota kredytu,

n – okres spłaty kredytu wyrażony w dniach,

R – liczba dni w roku.

Należy także dodać, że powyższy limit pozaodsetkowych kosztów kredytu dotyczy tylko kredytów konsumenckich – tj. kredytów i pożyczek – do wysokości 255,55 tys. zł, udzielonych w postaci tzw. kredytu konsumenckiego w rozumieniu ustawy o kredycie konsumenckim (art. 3 ust. 2 oraz ust. 1 uokk). Limit ten nie dotyczy pożyczek udzielonych – przez firmy pożyczkowe, SKOK-i czy banki – w formie umowy pożyczki (a nie kredytu konsumenckiego), którą regulują przepisy Kodeksu cywilnego (a nie uokk). Jednak w przypadku umowy pożyczki regulowanej Kodeksem cywilnym – ale tylko w odniesieniu do osób fizycznych – od 18 grudnia 2022 r. obowiązują podobne rozwiązania. Wprowadzono je we wspomnianej ustawie mającej przeciwdziałać lichwie, uchwalonej w listopadzie 2022 r. Zdefiniowała ona w Kodeksie cywilnym pojęcie pozaodsetkowych kosztów pożyczek dla osób fizycznych (na wzór obowiązujących od lat regulacji w uokk) oraz wprowadziła również ich górny limit (art. 1 ustawy antylichwiarskiej 2022) zależny od okresu trwania pożyczki. Limit ten jest jednak inny od tego dotyczącego kredytu konsumenckiego i wyznacza się go według następującego wzoru (art. 7202 § 1 kc):

$$MPK = \left(K \cdot \frac{n}{R} \cdot 20\% \right),$$

gdzie:

MPK – maksymalna wysokość kosztów pozaodsetkowych,

K – całkowita kwota pożyczki wydana do dyspozycji pożyczkobiorcy (nieobejmująca finansowanych z niej kosztów),

n – okres spłaty w dniach,

R – liczba dni w roku.

Dodatkowo ustanowiono, że pozaodsetkowe koszty pożyczki w całym okresie spłaty nie mogą być wyższe niż 25% kwoty pożyczki wydanej pożyczkobiorcy (tj. nieobejmującej finansowanych z niej kosztów; art. 720² § 2–3 kc).

Należy jednak podkreślić, że mimo doprecyzowywania i zaostrzania przepisów mających chronić obywateli przed lichwą system ochrony cywilnoprawnej nadal nie jest w Polsce pełny z uwagi na ograniczenia podmiotowe i przedmiotowe wynikające z ustawy o kredycie konsumenckim (por. art. 3 ust. 1–1a, art. 4 ust. 1–2) czy Kodeksu cywilnego (por. art. 7202 § 1 kc). Należy zatem zgodzić się z postulatem *de lege ferenda* dalszego rozszerzenia regulacji ochronnych na wszelkiego rodzaju stosunki cywilnoprawne – konsumenckie i pozakonsumenckie (Czech, 2018, s. 400).

4. Sposoby ustalania prowizji i opłat

Zarówno prowizje, jak i opłaty mogą być zależne od wysokości kredytu (tj. naliczane jako odsetek jego kwoty, np. prowizja za udzielenie kredytu = 2% jego wartości) albo mogą mieć charakter stałej kwotowo zryczałtowanej płatności (niezależnej od wysokości zobowiązania, np. comiesięczna opłata administracyjna za obsługę kredytu = 20 zł).

Należy jednak zauważyć, że płatności nie zawsze są pobierane w podanej w reklamie wielkości, tzn. mogą one obowiązywać tylko w przypadku określonych warunków kredytu, np. dla kredytów poniżej 5 tys. zł, i zmieniają się skokowo (niekoniecznie proporcjonalnie czy o taką samą wielkość, wyrażoną kwotowo lub procentowo). Przykładowo prowizja za udzielenie rocznej pożyczki na kwotę do 5 tys. zł wynosi 500 zł, na kwotę wyższą, ale do 10 tys. zł – 800 zł, a powyżej 10 tys. zł – 1000 zł. Również płatności ustalone jako odsetek pożyczanej kwoty mogą być pobierane w różnej wysokości, np. dla kredytów do 5 tys. zł prowizja wynosi 2% kwoty kredytu, dla kredytów na kwotę między 5 a 10 tys. zł – 1% kwoty kredytu, a dla kredytów powyżej 10 tys. zł – 0,8% kwoty kredytu (przy jednoczesnych ograniczeniach kwoty kredytowania od 1 tys. zł do 25 tys. zł). W takich przypadkach niezwykle trudno – nawet bardzo wprawnej w kalkulacjach osobie – porównać koszt kredytu pomiędzy instytucjami, ponieważ przedstawiony w reklamach przykład reprezentatywny wyznaczony jest dla różnych kwot kredytu, a w efekcie dla odmiennie definiowanych kosztów pozaodsetkowych.

Ponadto poziom pozaodsetkowych kosztów kredytu może być odmienny dla różnych klientów i może być uzależniony od indywidualnego ryzyka udzielenia kredytu albo innych czynników. Koszty te obniżą np. bardzo dobra historia kredytowa, wyższe dochody czy większy wkład własny, tj. wyższa zdolność kredytowa, albo zakup dodatkowych produktów, takich jak np. konta bankowego, karty kredytowej czy ubezpieczenia na życie, na których kredytodawca zawiązką zrekompenzuje sobie niższe PKK tego kredytu.

5. Koszty kredytu płatne jednorazowo z góry a koszty płacone cyklicznie lub w późniejszych okresach

Prowizja za udzielenie kredytu jest pobierana z góry i jest ona zazwyczaj najwyższym kosztem pozaodsetkowym. Stanowi ona względnie duży ciężar dla kredytobiorcy, zwłaszcza w przypadku pożyczek na mniejsze kwoty, zaciąganych zwykle przez mniej zamożne osoby. Z tego względu instytucje kredytujące stosują w praktyce jedno z dwóch dogodnych rozwiązań:

- 1) albo prowizja ta pomniejsza kwotę wypłacaną kredytobiorcy (por. wariant 1 w tabeli 1),

2) albo o wysokość prowizji zwiększane jest zobowiązanie wobec instytucji kredytującej (por. wariant 2 w tabeli 1).

W pierwszym przypadku dług kredytobiorcy jest równy kwocie kredytu, ale do dyspozycji otrzymuje on mniej środków, niż wynika to z kwoty kredytu. W drugim przypadku kredytobiorcy wypłacana jest wyższa kwota – dokładnie w wysokości zaciąganego kredytu, ale łączny dług wobec banku jest wyższy o kwotę prowizji. To od tej wyższej kwoty długu naliczane będą w kolejnych okresach odsetki i to ta kwota rozkładana jest na raty. W efekcie i odsetki, i raty kapitałowe będą w drugim przypadku wyższe niż w pierwszym. Mimo to – co ciekawe i szczególnie ważne – RRSO będzie niższa w drugim przypadku.

Wszystkie inne koszty pozaodsetkowe pobierane jednorazowo z góry na potrzeby kalkulacji kosztu kredytu i RRSO sumuje się z wyżej wymienioną prowizją i stosuje analogicznie jedno z dwóch wskazanych podejść.

Z kolei cyklicznie pobierane koszty pozaodsetkowe doliczane są odpowiednio do comiesięcznych (lub w przypadku chwilówek – do cotygodniowych) rat kapitałowo-odsetkowych. Mogą to być koszty w stałej miesięcznej wysokości (np. opłata za obsługę kredytu lub prowizja za prowadzenie rachunku; por. wariant III w tabeli 2 vs pozostałe warianty), ale mogą one być też uzależnione od wysokości pozostałej do spłaty kwoty zadłużenia (tj. malejące z miesiąca na miesiąc, np. ubezpieczenie kredytu) albo mogą być pobierane jednorazowo w momencie skorzystania z dodatkowej czynności dotyczącej danego kredytu (np. opłata za wydłużenie okresu spłaty kredytu). Wymienione cyklicznie pobierane koszty pozaodsetkowe w odpowiedni sposób powiększą wszystkie lub wybrane raty kredytu.

Jak wykazali P. Prewysz-Kwinto i M. Redo (2023), specyficzna konstrukcja formuły RRSO – wadliwa zdaniem autorów pracy (Redo i Prewysz-Kwinto, 2022a) – sprawia, że poziom RRSO jest tym niższy, im później nastąpi spłata kredytu (mimo że kredytobiorca zapłaci wyższą kwotę odsetek, bo później spłaci dług). Wskaźnik RRSO sugeruje więc zawsze kredytobiorcy odsunięcie spłaty kredytu w czasie – pokazując niższą wartość RRSO – mimo że spowoduje to wzrost ponoszonych kosztów obsługi zadłużenia. Analogicznie odsunięcie w czasie zapłaty kosztów pozaodsetkowych skutkować będzie obniżeniem poziomu wskaźnika RRSO. Zatem najmniejsze rozłożenie w czasie kosztów pozaodsetkowych – zamiast ich jednorazowej zapłaty z góry – powoduje spadek wskaźnika RRSO. Oznacza to, że kredyt o wyższych kosztach pozaodsetkowych (ale rozłożonych w czasie) może mieć niższą RRSO niż ten o niższych kosztach, ale płatnych w chwili uruchomienia kredytu (por. tabela 1).

W efekcie pożyczka o kosztach pozaodsetkowych w wariantcie B2 jest według miernika RRSO korzystniejsza niż w wariantcie A1, mimo że koszty pozaodsetkowe są o 200 zł wyższe (tj. o 1/5; por. tabela 1), tylko dlatego że wariant 1 zakłada

jednorazową zapłatę całości tych kosztów z góry w chwili uruchomienia pożyczki, a wariant drugi ich stopniowe rozłożenie na 12 comiesięcznych płatności.

Oczywiste jest, że dla kogoś, kto pilnie potrzebuje środków finansowych, zapłata z góry tak wysokich kosztów pozaodsetkowych jest dużym ciężarem, przez co niejedna osoba wybierze wariant 2 (zapłaty tych kosztów w comiesięcznych 12 ratach). Jednak z punktu widzenia oceny poziomu kosztów obu tych pożyczek nie można twierdzić (a na to właśnie wskazuje niższy poziom RRSO), że pożyczka w wariantcie B2 (o kosztach pozaodsetkowych wynoszących 1200 zł) jest tańsza od pożyczki w wariantcie A1 (o kosztach pozaodsetkowych równych 1000 zł), skoro jej koszt jest o 200 zł wyższy. Tak jednak sugeruje wskaźnik RRSO, wskazując że RRSO pożyczki w wariantcie B2 (o wyższych o 200 zł kosztach pozaodsetkowych) jest niższa (53,55%), a RRSO pożyczki o niższych kosztach w wariantcie A1 jest wyższa (56,11%) – zob. tabela 1. Dla formalności należy dodać, że koszty odsetek we wszystkich wariantach przedstawionych w tabeli 1 są takie same (292,5 zł).

Tabela 1. Poziom RRSO pożyczki na 6 tys. zł oprocentowanej 9% rocznie spłacanej w 12 malejących comiesięcznych ratach w zależności od sposobu poboru kosztów pozaodsetkowych (warianty 1 i 2) oraz ich wysokości (warianty A i B)

Warianty		Koszty pozaodsetkowe	
		1000 zł	1200 zł
		A	B
1	wszystkie koszty pozaodsetkowe płatne jednorazowo z góry (pomniejszają wypłacaną kwotę pożyczki)	56,11%	69,55%
2	wszystkie koszty pozaodsetkowe płatne w 12 jednakowych ratach doliczanych do comiesięcznych rat (wariant A = 83,33 zł, wariant B = 100 zł miesięcznie)	45,52%	53,55%

Źródło: obliczenia własne.

Jak już wspomniano, jest to skutkiem specyficznej konstrukcji matematycznej formuły RRSO, opartej na błędnym założeniu, że kredyt dla kredytobiorcy to inwestycja, w konsekwencji którego zastosowano błędne metody kalkulacji kosztu kredytobiorcy. Kredytobiorca i kredytodawca to dwie różne strony procesu kredytowania i dla każdej z nich konieczne jest zastosowanie odmiennych metod kalkulacji w przypadku rządzących się zupełnie innymi prawami wielkości finansowych, tj. kosztu kredytobiorcy i korzyści kredytodawcy (Prewysz-Kwinto i Redo, 2023).

6. Rozłożenie w czasie i sposób rozliczania PKK a poziom RRSO

Powyższy przykład pokazuje, że pobieranie kosztów pozaodsetkowych w sposób cykliczny, a dzięki temu w mniejszych kwotach, rozkłada ich ciężar w czasie, a więc odracza ich opłacanie, a w efekcie zastosowania specyficznej konstrukcji formuły RRSO – powoduje obniżenie poziomu wskaźnika RRSO. Z kolei pozaodsetkowe koszty kredytu pobierane w tej samej wysokości, ale jednorazowo z góry w sposób skumulowany w chwili zaciągania długu, będą skutkować wyższym poziomem wskaźnika RRSO kredytów o identycznych pozostałych parametrach, różniących się jedynie rozłożeniem w czasie pobieranych kosztów pozaodsetkowych. RRSO będzie więc tym niższa, im później będą opłacane PKK i odwrotnie.

W poniższym przykładzie zilustrowano to za pomocą kilku możliwych rozwiązań w zakresie sposobu poboru PKK (zob. tabela 2). Jego pierwsze dwa warianty odzwierciedlają dwa popularne rozwiązania poboru prowizji za uruchomienie kredytu w jednorazowej płatności z góry: poprzez pomniejszenie o nią wypłacanej kwoty pożyczki (wariant I; rozwiązanie stosowane zazwyczaj w przypadku kredytów na wyższe kwoty) oraz poprzez powiększenie o nią kwoty zadłużenia (wariant II; rozwiązanie powszechne w przypadku chwilówek). Wariant III odzwierciedla sposób poboru zryczałtowanych cyklicznych opłat (np. comiesięcznej opłaty administracyjnej za obsługę kredytu) poprzez proporcjonalne rozłożenie PKK na comiesięczne płatności doliczane do każdej raty. Ostatnie dwa warianty (dla lepszego zobrazowania analizowanego problemu) zakładają hipotetyczne odroczenie poboru PKK na sam koniec spłaty kredytu: poprzez powiększenie o nie ostatniej raty kredytu (wariant IV) oraz poprzez ich pobór w całości w dodatkowej płatności miesiąc po zapłacie ostatniej raty (wariant V). Ich analiza pozwoli prześledzić zmiany w poziomie RRSO w zależności od różnego rozłożenia w czasie pobieranych PKK (przy założeniu stałości wszystkich innych parametrów).

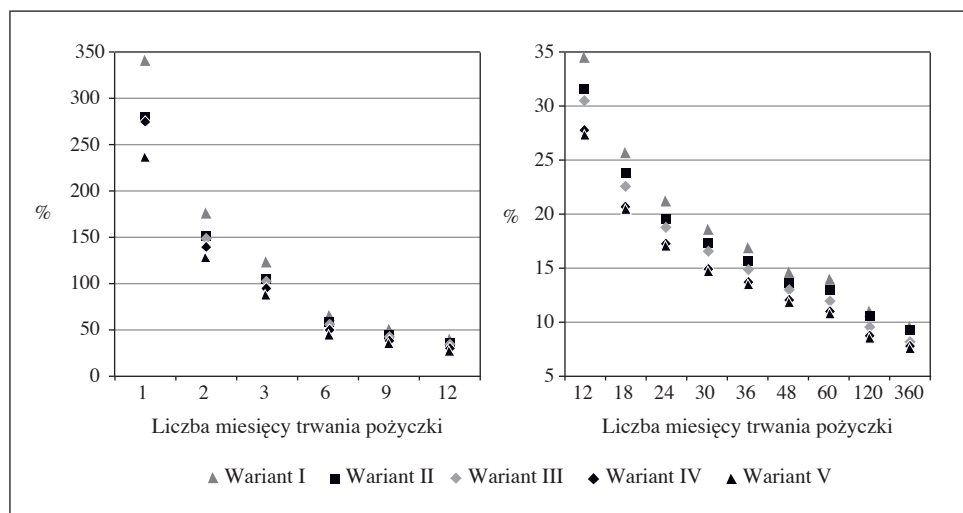
Zgodnie z wcześniejszymi wyjaśnieniami, że zastosowana w regulacjach prawnych formuła RRSO skutkuje obniżaniem wskaźnika RRSO wraz z opóźnianiem zapłaty PKK, dwa pierwsze warianty poboru PKK z góry dają najwyższą RRSO, a dwa ostatnie warianty poboru PKK z dołu – najniższą (kolumny 3–7 w tabeli 2). Zależność ta jest aktualna bez względu na czas trwania pożyczki, ale różnice w poziomie RRSO pomiędzy przyjętymi wariantami poboru PKK są największe w przypadku krótszych terminów – por. kolumny 9, 11, 13, 15, w których wyznaczono odpowiednio, o ile procent RRSO w wariantcie I jest wyższa niż w pozostałych wariantach).

Tabela 2. Różnica w poziomie RRSO w zależności od sposobu poboru prowizji (kwota pożyczki 9000 zł, oprocentowanie 7,2%, spłata w ratach malejących, pozaodsetkowe koszty kredytu w stałej łącznej kwocie 1000 zł)

Czas trwania pożyczki	Liczba miesięcznych rat	RRSO (%)					Różnica między wariantem II oraz I	Różnica między wariantem III oraz I	Różnica między wariantem IV oraz I	Różnica między wariantem V oraz I	RRSO (%)				
		wariant I	wariant II	wariant III	wariant IV	wariant V									
1	2	3	4	5	6	7	8-3-4	9=8/4	10=3-5	11=10/5	12=3-6	13=12/6	14=3-7	15=14/7	16
1 miesiąc	1	341,58	280,42	277,71	277,71	236,56	61,15	21,81	63,87	23,00	63,87	23,00	105,02	44,40	7,44
2 miesiące	2	177,93	151,27	149,44	142,14	130,17	26,66	17,62	28,49	19,07	35,79	25,18	47,76	36,69	7,44
3 miesiące	3	120,00	103,84	102,34	95,64	90,11	16,16	15,56	17,66	17,26	24,36	25,47	29,89	33,18	7,44
6 miesięcy	6	62,52	55,49	54,32	49,94	48,48	7,03	12,67	8,20	15,09	12,58	25,19	14,04	28,96	7,44
9 miesięcy	9	43,88	39,45	38,40	35,13	34,46	4,43	11,23	5,48	14,28	8,74	24,88	9,42	27,34	7,44
1 rok	12	34,72	31,49	30,49	27,85	27,45	3,23	10,25	4,22	13,85	6,87	24,66	7,27	26,47	7,44
1,5 roku	18	25,69	23,59	22,65	20,66	20,47	2,10	8,89	3,04	13,42	5,03	24,34	5,22	25,52	7,44
2 lata	24	21,23	19,67	18,75	17,10	16,99	1,56	7,94	2,47	13,19	4,13	24,12	4,24	24,98	7,44
2,5 roku	30	18,57	17,32	16,43	14,99	14,91	1,25	7,22	2,15	13,06	3,59	23,94	3,67	24,61	7,44
3 lata	36	16,81	15,77	14,88	13,58	13,52	1,05	6,63	1,93	12,98	3,23	23,78	3,29	24,33	7,44
4 lata	48	14,62	13,83	12,95	11,84	11,80	0,80	5,75	1,67	12,87	2,78	23,50	2,82	23,89	7,44
5 lat	60	13,31	12,67	11,80	10,80	10,78	0,65	5,12	1,51	12,81	2,51	23,25	2,54	23,55	7,44
10 lat	120	10,72	10,36	9,51	8,774	8,766	0,36	3,47	1,21	12,72	1,95	22,18	1,95	22,30	7,44
30 lat	360	9,05	8,88	8,03	7,605	7,604	0,18	2,00	1,03	12,79	1,45	19,05	1,45	19,06	7,44

Źródło: obliczenia własne.

Przykładowo RRSO pożyczki zaciągniętej na 6 miesięcy z PKK płatnymi w całości z góry poprzez pomniejszenie wypłacanej kwoty pożyczki wynosi 62,52% (wariant I), podczas gdy w przypadku proporcjonalnego rozłożenia PKK i doliczenia ich do comiesięcznych rat wyniosłaby 54,32% (wariant III). Gdyby PKK zostały pobrane z dołu w postaci dodatkowej płatności miesiąc po ostatniej racie, to RRSO wyniosłaby 48,48% (wariant V, tabela 2). Inny sposób poboru tej samej kwoty PKK skutkuje różnym poziomem RRSO pożyczki, a różnice są tym większe, im krótszy czas trwania pożyczki – zob. rys. 1.

Rys. 1. Poziom RRSO dla analizowanej pożyczki w zależności od sposobu poboru stałej prowizji = 1000 zł (warianty I–V) oraz liczby miesięcy trwania pożyczki (do 12 miesięcy – lewy wykres, powyżej 12 miesięcy – prawy wykres)

Źródło: opracowanie własne.

Należy więc podkreślić, że RRSO takiej samej pożyczki z taką samą wysokością PKK, lecz pobieranych w innych momentach czasu, może mieć nawet o prawie 1/4 wyższą wartość, jeśli koszty te pobierane są z góry, niż gdyby były pobierane sukcesywnie w comiesięcznych ratach, oraz o prawie połowę wyższą wartość niż gdyby koszty te pobrano z dołu² – por. różnice w poziomie RRSO dla pożyczki

² To hipotetyczne założenie ma ukazać, jak bardzo zmienia się poziom RRSO w zależności od momentu poboru PKK. W praktyce odzwierciedla ono sytuację wydłużania okresu spłaty kredytu – jak pokazano w kolejnych wierszach w tabeli 2, wydłużanie okresu spłaty obniża RRSO w każdym z analizowanych wariantów (także w przypadku wariantów I–III o powszechnie stosowanych rozwiązaniach w zakresie sposobu poboru PKK – kolumny 3–5).

zaciągniętej na 1 miesiąc (lewy wykres na rys. 1): prawie 341,6% (wariant I) wobec 236,6% (wariant V).

Wynika to ze specyficznej konstrukcji formuły obliczania RRSO (opartej na tzw. stopie efektywnej uwzględniającej proces kapitalizacji) oraz z tego, że RRSO jest zawsze przeliczana na stopę roczną – bez względu na długość faktycznego okresu kredytowania (Prewysz-Kwinto i Redo, 2022). W konsekwencji w przypadku kredytów krótkoterminowych (do roku) PKK są naliczane wielokrotnie i są wiele razy kapitalizowane, co skutkuje szczególnie silnym zawyżeniem poziomu RRSO kredytów krótkoterminowych – tym silniejszym, im krótszy okres kredytowania (np. w przypadku miesięcznej pożyczki jej RRSO ujmuje 12 co miesiąc kapitalizowanych prowizji, mimo że klient zapłaci tylko jedną prowizję). Z kolei w przypadku kredytów długoterminowych (powyżej roku) RRSO uwzględnia tylko część PKK – tym mniejszą część, im dłuższy czas spłacania długu (np. w przypadku kredytu 30-letniego w RRSO ujęta jest tylko 1/30 faktycznie zapłaconej prowizji). Dlatego RRSO w analizowanych przykładach jest tak wysoka w pierwszych pięciu wierszach w tabeli 2 (gdzie pokazano RRSO pożyczek udzielonych na okres krótszy niż jeden rok) i nieporównywalnie niższa w dolnej połowie tabeli (gdzie ukazano RRSO długoterminowych kredytów). Jak już wskazano, zniekształcenia kosztu kredytu w RRSO występują bez względu na sposób poboru PKK, jednak stopień tego zniekształcenia różni się w zależności od wariantu, tj. od rozłożenia w czasie poboru PKK i od sposobu rozliczania.

Odsunięcie w czasie choć o jeden miesiąc poboru PKK pozwala na redukcję wskaźnika RRSO. Zatem rozłożenie PKK na raty i ich sukcesywny pobór co miesiąc wraz ze spłatą kolejnych rat jeszcze bardziej obniży poziom RRSO. Najsilniej z kolei zmniejszy wskaźnik RRSO odroczenie poboru PKK na sam koniec okresu kredytowania – poprzez doliczenie PKK do ostatniej raty kapitałowo-odsetkowej albo nawet ich pobór w dodatkowym miesiącu (wydłużającym okres kredytowania o jeden miesiąc). Te hipotetyczne warianty w praktyce traktować należy jako wydłużenie okresu kredytowania (np. o miesiąc czy dwa – adekwatnie do poziomu PKK). Pozwala to obniżyć wskaźnik RRSO, może to również przyciągnąć klientów lub przekonać wahającego się kredytobiorcę, a więc zwiększyć sprzedaż i zyski.

Należy zauważyć, że RRSO w wariantcie I jest znacznie wyższa niż w II (mimo że oba zakładają pobór prowizji z góry w jednakowej kwocie 1000 zł), nawet o 10–22% w przypadku krótkoterminowych kredytów – por. kolumna 9 w tabeli 2. Jest to skutkiem tego, że w wariantcie II zadłużenie jest o 1000 zł większe (czyli kredytobiorca otrzyma „do ręki” o 1000 zł większą kwotę). Ze względów marketingowych nie ma więc sensu oferowanie kredytów z prowizją (pobieraną z góry), o którą pomniejsza się wypłacaną kwotę kredytu (wariant I), gdyż mimo poboru takiej samej kwoty prowizji w tym samym momencie (w chwili uruchomienia

kredytu) – jak miałyby to miejsce w przypadku wariantu II (gdzie prowizja powiększa dług) – RRSO będzie wyższa, co odstraszy klientów. Dla banku korzystniej jest zatem oferować produkty z PKK rozliczanymi w wariantcie II – będą wabić klienta zauważalnie niższą RRSO (mimo że zapłaci on z góry taką samą prowizję). Co więcej, można podnieść prowizję w wariantcie II, a wciąż uzyskać RRSO niższą niż w wariantcie I, co pozwala kreować ofertę kredytową o niższej RRSO niż konkurencja, ale o wyższych kwotach PKK w złotych – pozornie identyczną, lecz różniącą się sposobem rozliczania PKK i w efekcie droższą³ (tj. o wyższych kosztach w złotych), ale o niższej RRSO.

Pobierając od analizowanej pożyczki (tabela 2) nawet o 100 zł (o 10%) wyższą prowizję, w przypadku wariantu II nadal można uzyskać niższą RRSO niż w przypadku wariantu I z niższą prowizją (1000 zł), por. kolumna 3 i 4 w tabeli 3.

Tabela 3. Poziom RRSO pożyczki z tabeli 2 przy prowizji = 1000 zł (w wariantcie I) oraz przy prowizji = 1100 zł (w wariantcie II bis)

Czas trwania pożyczki	Liczba miesięcznych rat	Prowizja 1000 zł	Prowizja 1100 zł
		wariant I PKK z góry pomniejszają wypłacaną kwotę	wariant II bis PKK z góry powiększają zadłużenie
1	2	3	4
1 miesiąc	1	341,58	328,67
2 miesiące	2	177,93	172,41
3 miesiące	3	120,00	116,68
6 miesięcy	6	62,52	61,10
9 miesięcy	9	43,88	42,98
1 rok	12	34,72	34,07
1,5 roku	18	25,69	25,27
2 lata	24	21,23	20,92
2,5 roku	30	18,57	18,32
3 lata	36	16,81	16,60
4 lata	48	14,62	14,46
5 lat	60	13,31	13,18
10 lat	120	10,72	10,65
30 lat	360	9,05	9,02

Źródło: obliczenia własne.

³ Kredytobiorcy wydają się kalkulować koszt kredytu inaczej, niż ma to miejsce w przypadku wskaźnika RRSO – skupiają się oni na łącznej kwocie kosztów kredytu w złotych i preferują ich bardziej równomierne rozłożenie w czasie (por. wyniki badań ankietowych przeprowadzonych przez autorów prac: Redo i Prewysz-Kwinto, 2022b oraz Redo i Prewysz-Kwinto, 2023a).

Analiza RRSO kolejnych wariantów przedstawionych w tabeli 2 pozwala stwierdzić, że wariant II z prowizją pobieraną jednorazowo z góry daje tylko minimalnie wyższe RRSO niż wariant III z PKK proporcjonalnie rozłożonymi na comiesięczne opłaty. Nic więc dziwnego, że bankom „nie opłaca się” oferować rozłożenia PKK proporcjonalnie na raty (wariant III), ponieważ RRSO takiego kredytu byłaby praktycznie niezauważalnie niższa niż w przypadku wariantu II, gdzie bank uzyska pełną prowizję z góry w chwili uruchomienia kredytu i może od razu dalej obracać tymi środkami. To konstrukcja RRSO przyczynia się do utrwalenia praktyki kumulowania pobierania wysokich kosztów pozaodsetkowych w chwili uruchomienia kredytu, wzmagając obciążenie kredytobiorcy. Sugeruje ona bowiem, że kredytobiorcy powinno być obojętne, czy zapłaci całą prowizję z góry w chwili uruchomienia kredytu (wariant II), czy zostanie ona rozłożona i proporcjonalnie doliczona do comiesięcznych rat kredytu (wariant III) – RRSO w przypadku obu wariantów jest bardzo zbliżona (por. kolumny 4 i 5 w tabeli 2), mimo że w wariacie II kredytobiorca musi z góry zapłacić 1000 zł prowizji, a w wariacie III byłaby ona porcjami doliczana do kolejnych rat kredytu.

Hipotetyczny wariant V pokazuje, że rozłożenie spłaty pożyczanej kwoty na okres o jeden miesiąc dłuższy niż planowano, obniża RRSO, por. kolumnę 7 z pozostałymi wariantami przedstawionymi w kolumnach 3–6 tabeli 2, zwłaszcza z omówionym wyżej wariantem II (kolumna 4). Tłumaczy to, dlaczego banki zachęcają do nieznacznego wydłużenia spłaty kredytu. Wydłużenie okresu spłaty o miesiąc czy dwa, zwłaszcza w przypadku krótkoterminowych kredytów, zauważalnie obniża poziom RRSO, co może być wykorzystywane przez banki przeciwko kredytobiorcom. Kredytobiorcom może się bowiem wydawać, że kupują tańszy produkt kredytowy (ponieważ RRSO jest niższa niż u konkurencji), chociaż w rzeczywistości kupują produkt, który jest tak samo drogi, a być może nawet droższy, tyle że jego spłata będzie rozłożona na okres o jeden miesiąc dłuższy – zauważmy, jak znacząco spada poziom RRSO w kolejnych wierszach tabeli 2 (w przypadku każdego wariantu), zwłaszcza w przypadku kredytów krótkoterminowych (tj. do 12 miesięcy).

7. Nieznaczną modyfikacją warunków kredytu a poziom RRSO

Powyższa analiza przeprowadzona została dla pożyczki w stałej kwocie 12 tys. zł, w przypadku której PKK wynosiły zawsze 1000 zł, a mimo to RRSO różniły się znacząco – i co ważne, były nieproporcjonalne – w zależności od długości okresu spłaty oraz sposobu poboru PKK. Ocena kosztu kredytu na podstawie wskaźnika RRSO byłaby jeszcze bardziej skomplikowana, gdyby kredytobiorca chciał wziąć pożyczkę na inną kwotę, inny okres czasu lub o innym sposobie spłaty niż te, które zostały uwzględnione w warunkach zawartych w reklamie (z podaną tam RRSO).

Po analizie silnej zmienności RRSO w przykładzie przedstawionym w tabeli 2 łatwo domyślić się, że dokonanie oceny, czy koszt kredytu dopasowanego do indywidualnych potrzeb jest taki sam jak kredytu z reklamy, jest dla kredytobiorcy praktycznie niemożliwe. Weryfikacja ta wymaga wysokich umiejętności dokonania samodzielnych kalkulacji w celu sprawdzenia, czy warunki podane w reklamie – w porównaniu z tymi nieznacznie zmodyfikowanymi – są nadal atrakcyjne i, co więcej, korzystniejsze niż u konkurencji. Zależy to w głównej mierze od tego, czy PKK mają charakter stały czy zmienny (tj. zależny od kwoty długu). Bez wątplenia w przypadku PKK naliczanych proporcjonalnie do kwoty pożyczki (gdy prowizja stanowi np. 10% pożyczanej kwoty) łatwiej dokonać samodzielnych przeliczeń, by móc porównać ze sobą konkurencyjne oferty. Sytuacja staje się jednak znacznie bardziej złożona, gdy PKK mają charakter płatności stałych. Zastosowanie takiej samej kwoty PKK w przypadku pożyczek na inne kwoty niż ta z reklamy spowoduje wzrost względnego kosztu pożyczek na niższe kwoty i spadek względnego kosztu pożyczek na większe kwoty. Przy założeniu stałych kwotowo PKK obiektywna ocena, czy wzięcie pożyczki w danej instytucji na kwotę inną niż tę z reklamy na pewno jest opłacalne, nie jest łatwa, nawet dla osoby bardziej wprawionej w kalkulacjach. Problem komplikuje dodatkowo to, że, jak wskazano na wstępie, PKK mogą nie mieć stałej wysokości. Mogą bowiem rosnać wraz ze wzrostem kwoty pożyczki, ale nieliniowo, lecz skokowo, np. po przekroczeniu kolejnych progów kwotowych pożyczki (przykładowo prowizja rośnie o kilkaset złotych po przekroczeniu kolejnych arbitralnie ustalonych progów kwotowych pożyczki). Nieznacznie wyższa kwota pożyczki ponad taki próg będzie skutkować znacznym wzrostem względnego kosztu pożyczki (i poziomu RRSO). Nie tylko z powodu wyższej prowizji, ale – zwłaszcza w przypadku chwilówek – również z powodu wyższych odsetek wynikających z konieczności zaciągnięcia długu na wyższą kwotę (z której odliczane są pobierane z góry PKK; Redo i Prewysz-Kwinto, 2023b). Taka sama sytuacja ma miejsce, gdy prowizja jest ustalana proporcjonalnie do kwoty pożyczki, ale jednak z pewnymi ograniczeniami – najczęściej w postaci minimalnej kwoty prowizji (np. prowizja stanowi 10% pożyczanej kwoty, ale nie mniej niż 500 zł).

W takim przypadku weryfikacja poprawności wyliczenia wskaźnika RRSO wyznaczonego dla innej kwoty pożyczki oraz innego okresu jej trwania, a następnie jego właściwa interpretacja i świadome dokonanie wyboru najkorzystniejszej oferty kredytowej stają się dla przeciętnego człowieka niemożliwe. Jak ukazano bowiem w przeprowadzonej analizie, niższa RRSO wcale nie musi oznaczać tańszej pożyczki (zob. tabela 4), w której pokazano, że bez względu na długość okresu kredytowania w wariantcie II analizowanej pożyczki, mimo wyższego kosztu w złotych (kolumna 5 vs 3), RRSO jest niższa niż w wariantcie I (kolumna 4 vs 2). Co więcej, we wszystkich wariantach poza II łączny koszt w złotych jest identyczny, a mimo to RRSO

jest zróżnicowana. Przykładowo dwumiesięczna pożyczka w wariantach spłaty I, III, IV i V wiąże się z jednakowymi łącznymi kosztami w wysokości 1081 zł, ale RRSO każdego z tych wariantów jest inna: 177,9% (wariant I), 149,4% (III), 142,1% (IV) i 130,2% (V) – zob. tabela 4.

Należy zatem zwrócić uwagę na zasygnalizowaną wcześniej zróżnicowaną skalę zniekształceń kosztu kredytu przez wskaźnik RRSO w zależności od sposobu poboru kosztów pozaodsetkowych. W tabeli 5 przedstawiono, jak zmieniłyby się poziom RRSO analizowanej pożyczki, gdyby okazało się, że przy żądanej kwocie pożyczki (9000 zł) prowizja jest wyższa niż w reklamie (przykład w reklamie dotyczył pożyczki na niższą kwotę) – odpowiednio o 10%, 20%, 30%, 40% i 50% (kolumny 6–10 w tabeli 5). Mając na uwadze przejrzystość wyników, przedstawiona kalkulacja ukazuje tylko wariant I poboru prowizji, w którym pobierana z góry prowizja pomniejsza wypłacaną kwotę pożyczki. Wnioski dla pozostałych wariantów są analogiczne.

Tabela 4. Porównanie poziomu RRSO w wariantach I–V (w %) i ich łącznego faktycznego kosztu (w zł, prowizja plus odsetki za okres kredytowania)

Liczba rat	Wariant I		Wariant II		Wariant III		Wariant IV		Wariant V	
	RRSO w %	faktyczny koszt w zł	RRSO w %	faktyczny koszt w zł	RRSO w %	faktyczny koszt w zł	RRSO w %	faktyczny koszt w zł	RRSO w %	faktyczny koszt w zł
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	341,6	1054	280,4	1060	277,7	1054	277,7	1054	236,6	1054
2	177,9	1081	151,3	1090	149,4	1081	142,1	1081	130,2	1081
3	120,0	1108	103,8	1120	102,3	1108	95,6	1108	90,1	1108
6	62,5	1189	55,5	1210	54,3	1189	49,9	1189	48,5	1189
9	43,9	1270	39,4	1300	38,4	1270	35,1	1270	34,5	1270
12	34,7	1351	31,5	1390	30,5	1351	27,8	1351	27,5	1351
18	25,7	1513	23,6	1570	22,6	1513	20,7	1513	20,5	1513
24	21,2	1675	19,7	1750	18,8	1675	17,1	1675	17,0	1675
30	18,6	1837	17,3	1930	16,4	1837	15,0	1837	14,9	1837
36	16,8	1999	15,8	2110	14,9	1999	13,6	1999	13,5	1999
48	14,6	2323	13,8	2470	13,0	2323	11,8	2323	11,8	2323
60	13,3	2647	12,7	2830	11,8	2647	10,8	2647	10,8	2647
120	10,7	4267	10,4	4630	9,5	4267	8,8	4267	8,8	4267
360	9,1	10 747	8,9	11 830	8,0	10 747	7,6	10 747	7,6	10 747

Źródło: obliczenia własne.

Tabela 5. Poziom RRSO a faktyczny koszt pożyczki (kolumny 2–5) oraz zmiana wysokości prowizji a zmiana poziomu RRSO (kolumny 6–15). Pożyczka w wysokości 9000 zł, oprocentowana 7,2% rocznie, spłacana w ratach malejących, prowizja (pierwotnie w kwocie 1000 zł) pomniejsza* wypłaconą pożyczkobiorcy kwotę (wariant I poboru prowizji z tabeli 2)

Liczba rat ^a	Prowizja = 1000 zł					Poziom RRSO (w %) przy prowizji =									
	RRSO (w %)	łączny faktyczny koszt w zł	faktyczny koszt jako % pożyczki netto			1100 zł	1200 zł	1300 zł	1400 zł	1500 zł	Wzrost RRSO (w %) wskutek wzrostu prowizji o				
			4	5	10%						20%	30%	40%	50%	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	
1	341,6	1054	13,2	158,1	413,5	498,3	598,5	717,2	858,0	21,1	45,9	75,2	110,0	151,2	
2	177,9	1081	13,5	81,1	207,9	241,5	279,4	322,1	370,4	16,8	35,7	57,0	81,0	108,2	
3	120,0	1108	13,9	55,4	137,7	157,1	178,5	202,0	227,9	14,8	30,9	48,7	68,3	89,9	
6	62,5	1189	14,9	29,7	70,0	77,9	86,4	95,4	105,0	11,9	24,6	38,2	52,6	67,9	
9	43,9	1270	15,9	21,2	48,5	53,4	58,5	63,9	69,6	10,6	21,7	33,4	45,6	58,5	
12	34,7	1351	16,9	16,9	38,1	41,6	45,2	49,1	53,0	9,7	19,8	30,3	41,3	52,8	
18	25,7	1513	18,9	12,6	27,9	30,1	32,4	34,8	37,3	8,4	17,2	26,2	35,6	45,3	
24	21,2	1675	20,9	10,5	22,8	24,5	26,2	28,0	29,8	7,6	15,4	23,5	31,8	40,4	
30	18,6	1837	23,0	9,2	19,9	21,2	22,5	23,9	25,4	6,9	14,0	21,4	28,9	36,7	
36	16,8	1999	25,0	8,3	17,9	19,0	20,1	21,3	22,5	6,4	12,9	19,7	26,6	33,8	
48	14,6	2323	29,0	7,3	15,4	16,3	17,1	18,0	18,9	5,6	11,3	17,2	23,2	29,4	
60	13,3	2647	33,1	6,6	14,0	14,7	15,4	16,1	16,8	5,0	10,1	15,3	20,7	26,2	
120	10,7	4267	53,3	5,3	11,1	11,5	11,8	12,2	12,6	3,4	6,9	10,5	14,2	18,0	
360	9,1	10 747	134,3	4,5	9,2	9,4	9,6	9,8	10,0	2,0	4,1	6,2	8,3	10,5	

* W przypadku prowizji 1000 zł klientowi wypłacona zostanie kwota 8000 zł (kwota netto pożyczki). Przy wyższej prowizji w kolumnach 5–9 wypłacona kwota netto pożyczki jest odpowiednio niższa.

^a Liczba miesięcznych rat spłaty pożyczki (długość okresu kredytowania), ^b faktyczny koszt w okresie kredytowania, tj. faktycznie zapłacone odsetki plus prowizja w relacji do kwoty pożyczki netto (8000 zł), ^c roczny faktyczny koszt (tj. odsetki plus prowizja) w relacji do kwoty pożyczki netto (8000 zł), przeliczony na 1 rok kredytowania (analogicznie jak RRSO ukazuje koszt w ujęciu rocznym).

Źródło: obliczenia własne.

Trzeba podkreślić, że coraz wyższym kwotom łącznego kosztu pożyczki (kolumna 3) w kolejnych wierszach tabeli 5 towarzyszy coraz niższa RRSO (kolumna 2). Im dłuższy okres kredytowania (w kolejnych wierszach), tym wyższy koszt pożyczki w złotych z uwagi na wyższe odsetki (kwota prowizji jest stała = 1000 zł). Mimo to RRSO jest coraz niższa, ponieważ jest ona zawsze przeliczana na wskaźnik w ujęciu rocznym – bez względu na to, czy okres kredytowania to jeden miesiąc czy 30 lat. Warto jednak podkreślić, że faktyczny łączny koszt w złotych (w analizowanym przykładzie są to odsetki plus prowizja; kolumna 3) stanowi znacznie mniejszy odsetek pożyczanej kwoty, niż sugeruje RRSO – por. kolumna 4. W przypadku 1-miesięcznej pożyczki łączny koszt wynosi 1054 zł, czyli 13,2% pożyczanej kwoty (8000 zł)⁴ – por. kolumny 2–5 w tabeli 5 w wierszu 1 dla 1-miesięcznej pożyczki.

Z punktu widzenia przeprowadzonej analizy wpływu sposobu poboru prowizji na poziom RRSO kluczowe okazują się wyniki zaprezentowane w kolumnach 11–15 (tabela 5), ukazujące, że RRSO zmienia się bardziej niż proporcjonalnie w porównaniu ze zmianą prowizji w przypadku kredytów krótkoterminowych (oraz tym bardziej, im krótszy jest okres kredytowania), a mniej niż proporcjonalnie w przypadku kredytów długoterminowych (i tym słabiej, im dłuższy okres kredytowania). Co więcej, zmiana RRSO jest tym silniejsza, im większa jest zmiana w poziomie prowizji. I tak, przykładowo RRSO 3-miesięcznej pożyczki z prowizją 1000 zł wynosi 120,0%⁵ (kolumna 2, wiersz 3 w tabeli 5), a z prowizją o 10% wyższą (1100 zł) wynosi 137,7% (kolumna 6), czyli jest o 14,8% wyższa (kolumna 11). Wzrost prowizji o 20% (do kwoty 1200 zł) powoduje wzrost RRSO tej pożyczki do poziomu 157,1% (kolumna 7), czyli o 30,9%. Analogicznie silniejsze zwiększanie prowizji (o 30%, 40% i 50% do poziomu, odpowiednio, 1300 zł, 1400 zł i 1500 zł) powoduje coraz silniejszy wzrost wskaźnika RRSO – odpowiednio o 48,7% (kolumna 13), o 68,3% (kolumna 14) i o 89,9% (kolumna 15). Wzrost poziomu wskaźnika RRSO jest tym silniejszy, im krótszy jest okres kredytowania i im wyższy wzrost prowizji względem pierwotnego poziomu. Powyższe wyniki potwierdzają, że niewielka zmiana w poziomie prowizji może powodować bardzo zróżnicowane zmiany w poziomie RRSO – zarówno bardziej, jak i mniej niż proporcjonalne w porównaniu ze zmianą kwoty prowizji, a także zmiany silniejsze i słabsze. RRSO nie pozwala więc na trafną ocenę i poprawne porównywanie kosztu produktów kredytowych, gdy różnią się one choć najdrobniejszym parametrem – poziomem prowizji, długością okresu kredytowania, sposobem poboru PKK (rozło-

⁴ W przypadku prowizji 1000 zł klientowi wypłacona zostanie kwota 8000 zł (to tzw. kwota netto pożyczki).

⁵ Mimo że jej łączny faktyczny koszt wynosi 1108 zł (prowizja i odsetki), co stanowi 13,9% kwoty netto pożyczki (8000 zł) oraz co po jego przeliczeniu na rok daje roczny koszt równy 55,4% pożyczanej netto kwoty.

zeniem ich w czasie) czy sposobem ich rozliczania (poprzez zwiększenie o PKK kwoty długu bądź obniżenie o nie wypłacanej kwoty kredytu).

8. Wnioski

Specyficzna konstrukcja formuły RRSO umożliwia podmiotom kredytującym świadome kształtowanie poziomu wskaźnika RRSO dla osiągnięcia własnych korzyści poprzez przyciąganie kredytobiorców jego niższą wartością. Konsumenci powinni być tego świadomi, aby móc bronić się przed manipulacjami świata finansów.

Przeprowadzona analiza ukazuje po pierwsze, że odsunięcie w czasie zapłaty kosztów pozaodsetkowych skutkuje obniżeniem poziomu RRSO. Najmniejsze więc rozłożenie w czasie kosztów pozaodsetkowych – zamiast ich jednorazowej zapłaty z góry – powoduje spadek wskaźnika RRSO. Oznacza to, że kredyt o wyższych kosztach pozaodsetkowych (ale rozłożonych w czasie) może mieć niższe RRSO niż ten o niższych kosztach, ale płatnych w chwili uruchomienia kredytu. Po drugie, jeśli chodzi o poziom RRSO, znaczenie ma także sposób rozliczania prowizji, tzn. czy o jej wartość pomniejszana jest kwota wypłacanego kredytu, czy powiększana jest kwota długu. W pierwszym przypadku RRSO jest wyższa (ponieważ koszty odnoszone są do niższej kwoty zadłużenia). Porównując oferty, należy zatem zwrócić uwagę na sposób rozliczania prowizji. Może się bowiem okazać, że pozornie identyczna oferta, ale różniącą się sposobem rozliczania PKK, mimo niższej RRSO będzie droższa niż u konkurencji (tj. wartość PKK w złotych będzie większa). Analogicznie, produkty kredytowe mogą mieć identyczny łączny koszt w złotych, a mimo to zróżnicowane RRSO.

Po trzecie, niewielka zmiana w poziomie prowizji może powodować bardzo zróżnicowane zmiany w poziomie RRSO – zarówno bardziej, jak i mniej niż proporcjonalne w porównaniu ze zmianą kwoty prowizji (zależnie od długości okresu kredytowania), a także silniejsze lub słabsze (zależnie od skali zmiany PKK).

Wyniki przeprowadzonej analizy dowodzą słuszności tezy postawionej w pracy (Prewysz-Kwinto i Redo, 2023), że RRSO nie pozwala na podejmowanie prawidłowych decyzji kredytowych przez dłużników. Wartość tego miernika można wykorzystać tylko i wyłącznie do porównywania kosztów kredytów udzielanych na dokładnie identycznych warunkach, tj. na ten sam okres czasu, z tą samą częstotliwością i identycznym sposobem spłaty rat kapitałowo-odsetkowych oraz z takim samym sposobem poboru i rozliczania kosztów pozaodsetkowych. W każdym innym przypadku decyzja podejmowana na podstawie wartości RRSO może być błędna (Prewysz-Kwinto i Redo, 2022).

Powyższe wnioski są szczególnie ważne dla potencjalnych kredytobiorców, którzy nie wiedzą (a powinni wiedzieć), że poziom wskaźnika RRSO nie może przesądzać o wyborze produktu kredytowego, gdyż niższa RRSO wcale nie musi

oznaczają mniejszych PKK oraz że inne rozłożenie PKK w czasie oraz inny sposób ich rozliczania zmienia wartość RRSO, a inny poziom PKK powoduje nieproporcjonalne i zróżnicowane zmiany w wysokości RRSO. Powinni oni także wiedzieć, że świadomość powyższego pozwala instytucjom kredytującym na konstruowanie produktów kredytowych o wyższych kosztach, ale niższych RRSO. Przedstawione wyniki badań powinny zatem zainteresować również ustawodawcę, którego obowiązkiem jest chronić obywatela, oraz naukowców, których konstruktywna krytyka powinna przyczynić się do poprawy obowiązujących rozwiązań.

Konflikt interesów

Autorka deklaruje brak konfliktu interesów.

Literatura

Czech, T. (2018). *Kredyt konsumencki. Komentarz*. Wolters Kluwer.

Dobosiewicz, Z. (2011). *Bankowość*. PWE.

European Commission. (2009). *Study on the Calculation of the Annual Percentage Rate of Charge for Consumer Credit Agreements*.

European Commission. (2013). *Study on the Calculation of the Annual Percentage Rate of Charge for Consumer Credit Agreements. Revised*.

European Commission. (2015). *Examples For The Calculation of The Annual Percentage Rate of Charge For Credit Agreements For Consumers Relating To Residential Immovable Property*.

Krzyżkiewicz, Z. (2001). Operacje banków uniwersalnych. W: W. L. Jaworski, Z. Zawadzka (red.), *Bankowość*. Poltext.

Prewysz-Kwinto, P. i Redo, M. (2022). Czy RRSO prawidłowo pokazuje rzeczywisty koszt kredytu ponoszony przez dłużnika? *Studia i Prace Kolegium Zarządzania i Finansów*, 187, 57–72. <https://doi.org/10.33119/SIP.2022.187.3>

Prewysz-Kwinto, P. i Redo, M. (2023). Czy RRSO pozwala na wybór najlepszej (najtańszej) oferty kredytowej? *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*, 85(2), 221–236. <https://doi.org/10.14746/rpeis.2023.85.2.16>

Redo, M. i Prewysz-Kwinto, P. (2022a). Nominalny Roczny Koszt Kredytu (NRKK) kontra myląco nazwana i niepoprawnie obliczana Rzeczywista Roczna Stopa Oprocentowania (RRSO). *Studia i Prace Kolegium Zarządzania i Finansów*, 185, 85–111. <https://doi.org/10.33119/SIP.2022.185.5>

Redo, M. i Prewysz-Kwinto, P. (2022b). Zrozumienie wskaźnika RRSO oraz jego rola w decyzjach kredytowych studentów – wyniki badania ankietowego. *Przegląd Prawno-Ekonomiczny*, 2, 149–172. <https://doi.org/10.31743/ppe.13181>

Redo, M. i Prewysz-Kwinto, P. (2023a). Czy kredytobiorcy kierują się poziomem RRSO? Wyniki badania ankietowego. *Przegląd Prawno-Ekonomiczny*, 1, 29–47. <https://doi.org/10.31743/ppe.14462>

Redo M. i Prewysz-Kwinto P. (2023b). Przykład reprezentatywny sposobem na manipulowanie RRSO w reklamie czyli kredytobiorcą. *Państwo i Prawo*, 9.

Redo, M. i Prewysz-Kwinto, P. (2023c). Ujemne RRSO sposobem na pozyskanie pożyczkobiorców. *Studia i Prace Kolegium Zarządzania i Finansów* (w druku).

Szymański, K. (2022). *Co to jest prowizja? Ile wynosi w poszczególnych bankach?* Pobrane z: <https://direct.money.pl/artykuly/porady/co-to-jest-prowizja> (data dostępu: 30.03.2022).

Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. 1964 nr 16 poz. 93).

Ustawa z dnia 12 maja 2011 r. o kredycie konsumenckim (tekst ujednoczony na podstawie tekstu jedn. Dz.U. 2022 poz. 246, 2339).

Ustawa z dnia 6 października 2022 r. o zmianie ustaw w celu przeciwdziałania lichwie (Dz.U. 2022 poz. 2339).